ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 123, Aralık 2021, s. 240-262

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54714>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
23.11.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2021

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan TURAN

Kafkas Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları

ass_lihan@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-2060-2175

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ TÜRK YÖRÜK KADIN GİYİM KUŞAMINDA KULLANILAN FUTALAR

Öz

Çeşitli etnik unsurların yaşadığı, az nüfusa sahip bir balkan ülkesi olan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti coğrafi konumu gereği, farklı millet, farklı kültür ve farklı dine mensup milletlerin kesişme noktası olmuştur. Osmanlının Balkanları fethiyle 14. Yüzyılda Konya-Karaman yöresinden Kuzey Makedonya'ya yerleşen Yörük Türkleri, altı asırdır her türlü olumsuzluğa rağmen, kimliklerini, kültürlerini, örf-adetlerini ve yaşam tarzlarını koruyarak yaşamaya devam etmektedirler. Bunun en iyi örneklerinden birisi de birçok bölgede peştamal-önlük olarak bilinen kadın futalarıdır. Geçmiş dönemlerde teknolojinin olmamasına rağmen, özenle hazırlanarak süslenmiş olan bu giysiler arasında futa özel bir yere sahiptir. Geleneksel Türk kadın giyim kuşamında önemli bir yeri olan futalar, bu bölgede de gelenek ve göreneklerimizin bir parçası olarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Kullanımına göre; günlük yaşamda ve özel günlerde giyilen futalar el tezgâhlarında dokunan, renkleri ve desenleri değişime uğramamış geleneksel dokumlardır. Günümüzde Kuzey Makedonya'da Yörük giyim-kuşamında bele bağlanarak kullanılan futalar, kültürlere göre farklı özellikler de kazanmıştır. Kültürlere göre futada kullanılan, renkler, motifler, aksesuarlar farklı anlamları içermiştir. Aynı zamanda Kuzey Makedonya'nın Yörük köylerinde toplum, kendi geleneksel adetlerinden birçoğunu günümüze kadar koruyabilmiş; yerel kültürü temsil eden geleneksel futa kullanımını günümüze kadar taşımayı başarmıştır. Fakat bu bölgenin futaları ile ilgili yayın yapılmamıştır. Araştırmada Kuzey

Makedonya Cumhuriyetinde bölgelere göre (güneydoğu, doğu ve batı) Yörük köylerinde geçmişten günümüze gelen geleneksel futaların kullanım alanları açısından gruplandırılarak, süsleme, motif, renk ve kompozisyon özellikleri açısından incelenerek, orijinal özelliklerini belgelemek, kültür tarihimiz açısından ilgili literatüre katkıda bulunmak, bilinirliğini arttırmak ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla 2018-2020 yılları arasında gerçekleşen iki yıllık alan araştırmasıyla elde edilen futalardan 51 ürün tespit edilmiş olup 16 adet futada farklı özelliklere sahip ürünler üzerinde çalışılmış ve literatür çalışmalarıyla desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kuzey Makedonya, Kuzey Makedonya Yörükleri, Geleneksel Dokuma, Futa, Süsleme, Giyim.

SILK APRONS (FUTAS) IN TURKISH NOMAD WOMEN'S CLOTHING IN NORTH MACEDONIA

Abstract

The Republic of North Macedonia, a Balkan nation with a small population, and inhabit various ethnic elements, is located at the intersection of several nations, different cultures and religions. The nomadic Turks (Yuruks), who were settled in North Macedonia from the Anatolian Konya-Karaman region in the 14th century after the conquest of the Balkans by the Ottoman Empire, continue to live in the region, preserving their identity, culture, customs and lifestyle, despite all type of negative developments for six centuries. A good example of this preservation is the silk aprons (futas) worn by woman and known in several regions. Despite the lack of technology in the past, meticulously sewn and decorated futa has been prominent in traditional Turkish women's clothing and is still used by the women in the region. The Futas are worn in daily life and on special occasions, traditionally woven with hand looms, and include historical colors and patterns. Futas, which are used as body garments by nomadic peoples in North Macedonia today, have developed various cultural attributes. Based on the different culture, colors, motifs and accessories employed in futas reflect various meanings. Furthermore, in the nomadic villages of North Macedonia, the society was able to conserve several traditional customs; it could maintain the traditional use of futa, which still represents the local culture. However, there are no papers in the literature on North Macedonian futas. The present study aimed to categorize the traditional futas, continuously worn in the nomadic villages based on the intended use and the regions (southeast, east and west) in the Republic of North Macedonia, investigate the ornaments, motifs, colors and the composition of futas, document the original features, contribute to the relevant cultural history literature, and increase awareness of future generations. Thus, 51 futas were identified during the two-year field survey conducted between 2018 and 2020, and 16 futas with different features were analyzed based on a literature review.

Keywords: North Macedonia, North Macedonia Yuruks, Traditional Weaving, Futa, Ornamentation, Dressing.

GİRİŞ

Dünyanın dört büyük medeniyetinin örtüştüğü, dinamik ve çok katmanlı yerel bir uygarlık yarattığı bir sınır bölgesi olan Balkanlar, (Wachtel, 2009, s.15) asırlar boyu birçok farklı ırka, medeniyete ve dine mensup milletlerin kesişme noktası olmuştur (Özgişi, 2014, s.345). Çok uluslu, çok kültürlü ve çok dinli bir yapıya sahip olan Kuzey Makedonya coğrafyası tarih boyunca Doğu ile Batı arasında ticaret, kültür ve sanat yoluna köprü olmuştur. Tarihin çok eski dönemlerinden beri Türkler bu bölgede yaşamışlardır (Turan, 1996, s.21-22). Balkanlar'a yönelik yaşanan Türk göçü, Osmanlı dönemi göçler, Anadolu Yörüklerinin öncülüğünde; ilk olarak Gökbilgin'in verilerine göre (2008, s.13-15), I. Beyazıt döneminde başladığı söylenmektedir. Yörüklerin Balkan coğrafyasına vardıklarında tamamının farklı bölgelere yerleştiği, bir bölümünün de Kuzey Makedonya'nın doğu kesimlerinde kalan dağlık bölgelerinde yerleşik hayata geçtiği belirtilmektedir (Adiller, 2013, s.181).

Kuzey Makedonya'nın yüksek dağlarında, yüzyıllardan beri Yörükler, geleneksel adetleri, folklorik değerleri, dilsel özellikleri, Yörük toplumunun etnik ve kültürel bakımdan kendine özgü bir topluluk olduğu bilincinin yaşatılmasını sağlayabilmiş ve kendi geleneksel adetlerinin birçoğunu günümüze kadar taşımayı da başarmışlardır. Bu bağlamda geleneksel yaşam tarzı içinde kendine özgü kumaşlar ve dokumalar üretmiş olup, bu özel dokumaların günlük giyim şekilleri oluşmuştur. Buna en iyi örneklerden birisi de peştamal-önlük olarak da bilinen futalardır. Koçu, bir iş işlerken veya hamamda, şair ahvalde bele bağlanan ipek peştamal olarak açıklamaktadır (Koçu, 1969, s.119). Osman Hamdi Bey'e göre de önlük anlamında kullanılmaktadır (Osman Hamdi Bey ve De Launay, 1999, s.18).

Kadınların günlük hayatta (ev işi, tarla, çarşı-pazar) ya da özel günlerde (düğün, kına, bayram, festival vs.) giysileri korumak amacıyla eteğin önüne bağlanan dikdörtgen şeklinde dokunmuş, önlük olarak bilinen bir giysi tamamlayıcısıdır. Araştırma bölgesinde, bu giysi tamamlayıcısı dokunduğu yörelere göre; doğu ve güneydoğu bölgelerinde futa (fita-önlük); güneybatısında yer alan bölgede ise 'boça (bohça-borça) şeklinde farklı isimlerle adlandırıldığı tespit edilmiştir.

Bölgede iklimin ağır olması sebebi ile kırsal alanlarda daha çok kalın ve vücudu soğuktan koruyan giysileri tercih etmişlerdir. Bu bağlamda dokumalar içerisinde yer alan futa, Yörük kadınlarının vazgeçilmez giyim bir parçası olmuştur. Bölgede futanın kullanılmasının en önemli nedenleri; iklim şartları, zamanında yeterli kıyafetin bulunmaması ve temizlik sebepleri ile ilişkilendirilebilir.

Kuzey Makedonya'nın bazı bölgelerinde kullanılan bu futa (boça) bedenin ön yüzüne, belden aşağı doğru, (kuşak bele yerleştirildikten sonra) işlemeli gömleğin ya da diminin (şalvar) üzerine takılmaktadır. Araştırmada futaların renk özelliklerinin anlamsal işlev gördüğü ve iletişimsel bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür. Eskiden yöre kadınları tarafından vazgeçilmez giysilerinden biri olup, günlük hayatta elbiselerini korumak amaçlı kullanılmamış, aynı zamanda kadınlar ev işlerinde, tarlada bahçede iş elbisesi olarak da kullanmışlardır.

Alan araştırması yapılan bu bölgede futalar, dikdörtgen formu olup, giyim şekli, renk, süsleme, medeni durumu farklılıkları gibi pek çok faktörün etkisiyle çeşitlenmiş; Al boça (özel günlerde evli kadın takar), ak boça (günlük hayatta genç kızlar ve kadınlar), paftalı boça (gelin), damkalı boça (gelin düğünden sonraki gün takar), güllü boça (özel günlerde genç bekar kızlar),

kırmızı futa (Gelin ve genç kızlar), siyah futa (Yaşlı kadınlar), beyaz futa (genç kadınlar) gibi farklı isimlerle adlandırılmıştır. Ayrıca doğanın tüm renklerini barındıran, bölgenin rengârenk çiçeklerinin cümbüşünü, Yörük kadınlarının taktığı geleneksel futalarına (boça) ve süslemelerine de yansıdığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla kırmızı, sarı, beyaz, yeşil, pembe, lacivert, mavi, yeşil, gümüş, turuncu ve siyah renkler hâkimdir.

Bölgede futa üretiminde genellikle eskiden yün, günümüzde ise yün, pamuk, orlon veya sim iplikten elde edilen dokumalar kullanılmaktadır. Futa ‘düzen’ adı verilen el tezgâhlarında dokunduğu için kumaş genişlikleri tezgâh enlerine veya kişinin talebi doğrultusunda değişmektedir. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından yün ya da pamuk iplik kullanılarak el dikişi ile birleştirilmektedir. Bazı örneklerde ise, iki parça şeklinde dokunup, bu parçalar patiska kumaş ile tamamlanmaktadır.

Günlük yaşamda geleneksel futaların çok az kullanıldığı, ancak insanların yaşamında özel bir yeri olan düğün törenlerinde, nişan, kına gecelerinde, bayramlarda, festivallerde, şenliklerde geleneksel futaların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak bölgede geleneksel Yörük futaları ile ilgili açıklayıcı bilgilere çok fazla rastlanılmamıştır.

Alan araştırması yaptığımız bu çalışmada, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nde gelenek ve göreneklerini çok iyi yaşatan Yörük köylerinde hala günlük hayatta ve özel günlerde kullanılan yöresel futalar kullanıldığı gözlenmiştir. Bölgede ulaşılan orijinal futa örnekleri, zengin görselliklerinin, farklı isimlerinin ve temel işlevlerinin yanı sıra, üzerinde farklı anlamları içeren motif, renk ve süsleme zenginliği incelendiğinde sanatsal zevkler ortaya çıkmış olup, Yörük kadının duygu, düşünce ve zevkini sunmaktadır.

Araştırmanın amacı; Kuzey Makedonya Cumhuriyetinde bölgelere göre Yörük köylerinde geçmişten günümüze gelen geleneksel futaların kullanım alanları açısından gruplandırılarak, süsleme, motif, renk ve kompozisyon özelliklerini araştırmak, orijinal özelliklerini belgelemek korumak ve kültür tarihimiz açısından ilgili literatüre katkıda bulunmaktır. Ayrıca çalışma, bu konuyla ilgili araştırma yapacak kişi ve kuruluşlara kaynak oluşturmak açısından örnek teşkil etmekte ve önem taşımaktadır.

Bölgede günümüzde hala kullanılmaya devam eden ve geleneksel kadın giyimin bir parçası olan futa, günlük giyimde kullanılan ve özel günlerde kullanılan olarak ikiye ayrılmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın çalışma evreni olarak, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin güneydoğu sınırında yer alan Radoviş belediyesine bağlı Kocali, Buçim, Topolnisa (Topolnica) Yörük köyleri, doğu bölgesi sınırları içerisinde İstip şehrine bağlı Pırnalı (Parnalijsa), Radanya Yörük köyleri ve Batısında bulunan Jupa belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen eskiden günümüze kadar ulaşan günlük yaşamda ve özel günlerde giyilen kadın futaları ile tamamlandı. Radoviş Kocali köyü (4), Buçim köyü (2) ve Topolnisa köyü (2), İstip Pırnalı köyü (6) ve Radanya köyü (4), Jupa Kocacık köyü (9) olmak üzere 5 Yörük köyünde, yöresel dokuma futa örneklerine ulaşılmıştır. Bu futalardan 51 ürün tespit edilmiş olup, yalnızca 16 adet futada farklı özelliklere sahip ürünler üzerinde çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında Kuzey Makedonya Cumhuriyetine gidilerek alan araştırması yapılmıştır. Bulunan yöresel futalar yerinde incelenerek belgelenmiştir. Bölgede geleneksel futayı kullanan ve elinde futa bulunan kişilerle görüşülmüştür. Eskiden günümüze kadar ulaşan

gündelik yaşamda ve özel günlerde giyilen kadın futaların, fotoğrafları çekilip, kullanım alanları, süsleme, motif, renk ve kompozisyon özellikleri hazırlanan bilgi formlarına yazılarak kayıt altına alınmıştır. Alan araştırması 2018-2020 tarihleri arasında yapılmıştır. İncelenen futalar, görüşme formuna kaydedilen kaynak kişilerden edinilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Kuzey Makedonya’da Yörüklerin geçmişte var olan ve günümüzde hala kullanılmaya devam eden, yöresel futalar incelenerek, kullanım alanlarının ve bölgesel özelliklerinin belirlenmesi açısından geleceğe aktarılması, bu değerli kültür ürünlerine ait fotoğraflar ve bilgilerin tarihi belge niteliği taşıdığını göstermek ve incelemeler sonucunda yazılı birer kaynak oluşturulmasına olanak sağladığı için önemlidir.

KUZEY MAKEDONYA YÖRÜKLERİ

Yörük kavramı, Osmanlı’nın ilk dönemlerinde göçebe anlamında kullanılır. Kanunnamelerden sonra Yörük, Anadolu’da etnik bir yapıyı, Rumeli’de ise ordu hizmetlerinde kullanılan askeri bir teşkilatı ifade eder (Orhonlu, 1987, s.105; Çetintürk, 1943, s.109).

Yörük, Anadolu ve Rumeli’de göçebe yaşam süren Türk kabilelerine verilen ad olup, sözcük Türkçe ‘yürümek’ fiilinden türemiştir. Anlamı yürüyen, sefere koşan ve çadır halkı anlamına gelir (Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, 1999, s.9390). Eröz (1991, s.20)’e göre Yörük kelimesinin (Yörümek) fiilinden yapıma olup, Anadolu’ya gelip Yurt tutan göçebe Oğuz boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelime olarak açıklamıştır. Sümer (1950, s.518) de “Yörük” kelimesini aynı şekilde Göçebe Türkmenler olarak tanımlamıştır. Türkay (1979, s.821) ise Yörük adını, iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu’nun çadırdaki oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşemeyen göçebe halkı olarak tanımlar. Buradaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi; Yörük ‘yürüyen’ anlamına gelmektedir.

Osmanlı Türkleri, Makedonya topraklarını ilk olarak XIV. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Sultan I. Murad devrinde fethetmeye başladılar. 1364 yılında Meriç nehri önünde meydana gelen ve Osmanlı tarihinde Sırsındığı (birinci Çimen muharebesi) savaşında Osmanlıları elde ettiği başarı, Türklerin Balkanlar’da hızla ilerlemesini sağladı (Uzunçarşılı, 2011, s.168; Nureski, t.y., s.353). Kuzey Makedonya’nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi 1371 Meriç zaferi ile olmuş ve bu fetihle birlikte Aydın, Konya, Karaman ve Maraş’tan bu bölgeye iskân edilen insanlarla Kuzey Makedonya kısa sürede bir Türk yurdu haline gelmiştir (Turan,1996, s.21-22). Böylece Anadolu’da bölgesine göre dağınık bir biçimde yaşayan Yörüklerin, Rumeli’ye geçişleri (1362-1389), I. Murat döneminde de sürdü. Topluluklar halinde, ele geçirilen bölgelere yerleştirildiler. Bu bölgelere yerleştirilen Yörükler, Rumeli’de iyi bir şekilde örgütlendiler ve ileride yapılacak olan savaşlarda Osmanlı Ordusu’na büyük katkıda bulundular (Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, 1999, s.9390).

Batı Anadolu, Marmara bölgesi ile Orta Anadolu’dan Balkanlara doğru yolculuğa çıkan (Sümer, 1999, s.11) Yörüklerin tamamı farklı bölgelere yerleşti. Bir bölümü Makedonya’nın doğu kesimlerinde kalan dağ yamaçlarına yönelerek, burada yerleşik hayata geçtiler (Adiller, 2013, s.181). Genellikle de Doyuran-Valandova ve Radoviş (Fotoğraf 1) –İştıp (Fotoğraf 2). yöresinde bulunan dağlık kesimlerde olmak üzere, Türk Yörük etnik topluluğu yaşamaktadır (Elizabeta, 2004, s.79). Bazıları da Kocacık Yaylası" adı verilen bölümünün batı eteklerine yerleşmiştir. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin güney batı kısmında Kara Drim ve Debre Gölü arasında, Arnavutluk sınırına yakın bir konumda yer alan Merkez Jupa belediyesine bağlı

Kocacık köyüdür (Fotoğraf 3). Jupa bölgesindeki nüfusun büyük bir kısmı ‘Kocacık Yörükleri’ olarak adlandırılmaktadır (Timebalkan, 2017).

Fotoğraf 1. Radoviş-Kocali köyünden görünüm Fotoğraf 2. İştip-Pırnalı köyünden görünüm

Fotoğraf 3. Jupa-Kocacık köyünden görünüm

Yörüklerin belli aralıklarla gelip yerleşmeleri 15. Yüzyıl boyunca devam etmiş, 16. Yüzyılın ilk yarısında yoğunluk kazanmış ve aynı yüzyılın sonlarına kadar sona ermiştir. Yörüklerin Balkanlar’a iskân edilmelerinin nedenleri sosyoekonomik ve askeri-stratejiktir (Elizabeta, 2004, s.79). Bazı araştırmacılara göre, bu yerleşmenin başlıca özelliğinin sosyoekonomik olduğunu, hatta Yörüklerin Makedonya’nın bazı bölgelerini mesken tutmalarının temelinde, elverişli iklim şartlarının ve otlakların bolluğunun olduğunu düşünmektedirler (Turan, 2019, s.921).

Bölgede Yörük köylerindeki elverişsiz hayat koşulları ve yaşam düzeyi, geçen dönemde bu köylerde yaşayan nüfusun büyük bir kısmının, başta Türkiye ve bazı Batı Avrupa ülkelerine göç etmesini zorunlu kılmıştır. Fakat bölgenin yüksek dağlarına yerleşen Yörükler, yaşanan göçlere rağmen nüfusunu halen koruyan Yörük köyleri de mevcuttur. Yüzyıllardan beri kendilerine has gelenek ve göreneklerini koruyan Yörükler, hayvancılık, tarım ve tütün ekerek geçimlerini sağlamaktadır. Yaşadıkları köyler ise Türkçe isimleri, zengin folklorik özellikleri ve kendine özgü tarzları bünyesinde barındırmaktadır.

Etnik-kültürel değerlerini muhafaza etmesi nedeniyle, bölgede geleneksel Yörük toplumunun kendine özgünlüğünü ve renkliliğini yaşatmalarını en iyi şekilde gözler önüne sermektedir. Ayrıca kendi geleneksel kıyafetlerinin birçoğunu günümüze kadar taşımayı başarmışlardır. Bunların arasında en ilgi çekicileri, günlük yaşamda ve düğün, nişan, kına gecesi, festival, şenlik gibi özel günlerde kullanılan futalardır.

Osmanlı döneminde Konya-Karaman yöresinden Kuzey Makedonya'ya yerleşen Yörük Türkleri, altı asırdır her türlü olumsuzluğa rağmen, kimliklerini, kültürlerini, örf-adetlerini koruyarak yaşamaya devam ediyor (Turan, 2019, s.922).

BULGULAR

Kuzey Makedonya Cumhuriyetinin doğu, güneydoğu ve batı bölgelerinde yer alan Yörük köylerinde yapılan alan araştırmasında, Yörük kadın giyim-kuşamında bele bağlanarak kullanılan futaların, günümüzde kırsal bölgelerde günlük yaşamda ve düğün, nişan, kına gecesi, festival, şenlik gibi özel günlerde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Her bölgenin, yörenin, şehirlerin, köylerin ve mahallerin kendine özgü giyim kuşam ve süslenme özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler giyim zenginliğini karşımıza çıkardığı gibi; farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Bölgede tespit edilen orijinal futa örneklerinin dokuma olarak eskiden tamamen yün, günümüzde ise yün veya yün-pamuk ve orlon karışımı liflerden elde edilen dokumalardan açık veya koyu renkli olmaları, bedene giyilen giysi olarak entari ya da işlemeli gömlek üzerinde kullanılmaları ve dikdörtgen formda olmaları ile benzer özelliklere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ancak dokuma tekniği, kullanılan malzeme, süsleme ve kompozisyon özellikleri açısından bölgesel çeşitlilik gösterdikleri belirlenmiştir.

Bölgede yapılan araştırmada, günümüzde günlük giyimde kullanılan futaların eskisi kadar önemini koruyamadığını; ancak özel günlerde hala kullanıldığı ve önemini kaybetmediği tespit edilmiştir. Bunun kanıtı olarak; gelinlerin düğünlerde geleneksel futa taktığı, bayramlarda, şenliklerde, kutlamalarda, düğünlerde halkın çoğunluğunun yöresel giysileri içinde katıldıkları gözlenmiştir.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin güneydoğu, doğu ve batı bölgesinde bulunan illere, göre futaların, kullanım alanları açısından gruplandırılarak, motif, renk, süsleme ve kompozisyon özellikleri Örnek 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16'da sunulmuştur.

Günlük Giyimde Kullanılan Futalar

Örnek 1. Futa (Radoviş- Buçim Köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneydoğu bölgesinde bulunan Radoviş belediyesine bağlı Buçim Yörük köyünde tespit edilen futa (fita), Sultan Yaşarova'ya aittir. Lacivert, sarı, kırmızı, pembe, siyah, beyaz ve yeşil renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 4). Geometrik motifler hâkimdir.

Sultan Yaşarova'nın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, Yaklaşık 40-45 yıllık olan ve koyu renkli olması sebebi ile orta yaşlı kadınlar tarafından günlük hayatta (ev işi, bahçe işi, çarşı, pazar, vs.) kullanılan futa, 78 cm uzunluğunda, 50 cm genişliğindedir (Yaşarova, 2018). Atkısında ve çözgüsünde yün (karakoyun yün), deseni oluşturan kısımda ise pamuk ve orlon iplik kullanılmıştır. Düzen adı verilen tezgâhta dokunmuş olup, bezayağı tekniği ile üretilmiştir. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından lacivert ve pembe renkli pamuklu iplik kullanılarak el dikişi ile birleştirilmiştir. Dikdörtgen formundaki futa elbise üzerine takılmaktadır.

Dokumanın zemin rengi siyah olup, etek ucunda art arda farklı renklerde yatay şeritler görülmektedir. Bu yatay şeritlerin arasına suyolu (ok) motifi yerleştirilmiştir (Çizim no 1). Dokumanın kenarları pembe, yeşil ve lacivert renkli iplikler kullanılarak tığı işi tekniği ile süslenmiştir. Etek ucu renkli pamuk ve orlon ipliklerle yapılan saçaklarla tamamlanmıştır.

Futa bel bağı yardımı ile bele bağlanır ve uzunluğu 120 cm'dir (Fotoğraf 5). Yörede bel bağı renkli pamuk iplikleri ile örgü işlemi (saç örgü) yapılır ve düğüm atılarak örgü işlemi sonlandırılır. Bu örnekte bel bağının ucunda kalan fazla iplikler kesilmeden serbest bırakılmış, bazıları ise örgü işlemi yapılarak tamamlanmıştır. Hazır hale gelen bel bağı sonradan futa üzerine dikilme işlemi yapılarak tamamlanmıştır.

Fotoğraf 4. Futa önden görünüm

Fotoğraf 5. Bel bağı

Çizim no 1. Suyolu

Örnek 2. Futa (İştîp-Radanya Köyü)

Kuzey Makedonya'nın doğu bölgesi sınırlarında bulunan, bu dönemde aynı zamanda önemli bir cazibe ve kültür merkezi olan İştîp şehrine bağlı Radanya Yörük köyünde tespit edilen futa, Mumune Suliman'a aittir. Lacivert, beyaz, sarı, kırmızı, pembe, yeşil, bordo ve mavi renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 6). Geometrik motifler hâkimdir.

Mumune Suliman'ın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, Yaklaşık 20 yıllık olan ve çok daha yaşlı kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılan futa, 63 cm uzunluğunda, 55 cm genişliğindedir (Suliman, 2018). Atkısı pamuk çözgüsü yün olan dokuma, bezayağı tekniği ile üretilmiştir. Motiflerde pamuk ve orlon iplikler kullanılmıştır. Düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından pembe renkli pamuk iplik ile dikilerek birleştirilmiştir.

Dikdörtgen forma sahip dokumanın zemin rengi beyaz olup, birbirine paralel olarak yatay ekseninde üst üste düzenlenmiş lacivert renkli şeritlerden meydana gelmiştir. Futanın iki kısa kenarında yatay geniş bordür hâkimdir. Bu yatay bordürlerin zeminine ok ve nazar (göz) motifleri (Çizim no 2,3) art arda sıralanmıştır (Fotoğraf 7). Dokumanın kenarları pembe renkli iplik kullanılarak tığ işi tekniği ile süslenmiştir.

Bel bağı uzunluğu 171 cm'dir. Bel bağı renkli ipliklerle tezgâhta dokunup, sonradan futa üzerine dikilmektedir. Yörede, bel bağının ucunda bulunan süslemeye ise 'topka' denmektedir (Fotoğraf 8). Kemer dokunup tezgâhtan çıkarıldıktan sonra, ucunda kalan fazla ipler kesilmez. Yine aynı iplikler kullanılarak iğne yardımıyla sarma işlemi gerçekleştirilir ve böylece 'topka' süsü elde edilir (Turan, 2019, s.926). Bel bağı ve ucunda bulunan topka süslerinde kullanılan renkler, futanın bordüründe kullanılan motifler ile aynı renk olması; dokumada bir uyum ve bütünlük sağlamıştır.

Fotoğraf 6. Futa önden görünüm

Fotoğraf 7. Futa detay görünüm

Fotoğraf 8. Topka

Çizim no 2. Ok

Çizim no 3. Nazar/göz

Örnek 3. Futa (Radoviş-Kocali Köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneydoğu bölgesi sınırlarında bulunan, Radoviş belediyesine bağlı Kocali Yörük köyünde tespit edilen futa (fita), Mergüzer Memedova'ya aittir. Lacivert, beyaz, sarı, kırmızı, pembe, yeşil, turuncu, bordo ve mavi renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 9). Geometrik motifler hâkimdir. Yaklaşık 30-35 yıllık olan ve yaşlı kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılan futa, 64 cm uzunluğunda, 53 cm genişliğindedir. Atkısı ve çözgüsü yün olan dokuma, bezayağı tekniği ile üretilmiştir. Motiflerde pamuk iplik kullanılmıştır. Düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından pembe renkli pamuk iplik kullanılarak el dikişi ile birleştirilmiştir.

Dikdörtgen forma sahip dokumanın zemin rengi beyaz olup, birbirine paralel olarak yatay eksende üst üste düzenlenmiş lacivert renkli şeritlerden meydana gelmiştir. Futanın iki kısa kenarında yatay geniş bordür hâkimdir.

Örnek 2' de tespit edilen futa ile malzeme, renk, teknik ve kompozisyon özelliği ile benzer özellikler göstermektedir. Örnek 2'den farklı olarak; yatay bordürdün zemini yalnızca nazar (göz) motif (Çizim no 3) ile bezenmiştir (Fotoğraf 10).

Dokumanın kenarları pembe renkli iplik kullanılarak tığı işi tekniği ile süslenmiştir. Futanın bel bağı uzunluğu 296 cm olup, uç kısımları topka ile süslenmiştir (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 9. Futa önden görünüm

Fotoğraf 10. Futa detay görünüm

Fotoğraf 11. Topka

Örnek 4. Futa (Radoviş Şehri-Topolnisa (Topolnica) Köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneydoğu bölgesi sınırlarında bulunan, Radoviş şehrinin Topolnisa (Topolnica) Yörük köyünde tespit edilen futa, Bahriye Mehmet'e aittir. Kırmızı, siyah, bordo, yeşil, beyaz, lacivert, pembe, sarı ve mavi renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 12). Geometrik motifler hâkimdir. 40 yıllık ve orta yaşta olan kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılan futa, 36 cm uzunluğunda, 28 cm genişliğindedir. Atkısı ve çözgüsü yün olan dokuma, ilikli kilim tekniğinde dokunmuştur. Doğal boya ile boyanmıştır. Bahriye Bilgin'in vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda; dokumada kullanılan siyah renkli yün karakoyun yünü olup, Bahriye hanımın çeyizi için, annesi tarafından dokunduğu bilgisini vermiştir (B. Mehmet, 2019). Düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından sarı, kırmızı, yeşil ve lacivert renkli ipliklerle dikilerek birleştirilmiştir.

Dikdörtgen forma sahip dokumanın zemin rengi siyah olup, birbirine paralel olarak yatay eksende üst üste düzenlenmiş sarı renkli ince şeritlerden meydana gelmiştir. Futanın etek ucunda ince ve geniş bordürler hâkimdir. Bordürlerin zemininde farklı renklerde göz (nazar) motifi (Çizim no 4) art arda sıralanmıştır (Fotoğraf 13). Yörede bu motif 'işleme' olarak isimlendirilmektedir (B. Mehmet, 2019).

Dokumanın kenarları sarı ve yeşil renkler kullanılarak tığı işi tekniği ile süslenmiştir. Futanın bel bağı uzunluğu 125 cm olup, uç kısımlarında bulunan saçaklar örgü işlemi yapılarak tamamlanmıştır (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 12. Futa önden görünüm

Fotoğraf 13. Futa detay görünüm

Fotoğraf 14. Bel Bağı

Çizim no: 4 Nazar/göz/işleme

Örnek 5. Futa (Radoviş-Kocali Köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneydoğu bölgesi sınırlarında bulunan, Radoviş belediyesine bağlı Kocali Yörük köyünde tespit edilen futa, Mergüzer Memedova'ya aittir. Siyah ve beyaz renklere hâkimdir (Fotoğraf 15). Yaklaşık 45-40 yıllık ve orta yaşlı kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılan futa, 69 cm uzunluğunda, 57 cm genişliğindedir. Atkısı ve çözgüsü yün (karakoyun) olan dokuma, Düzen adı verilen tezgâhta, düz bezayağı tekniğinde dokunmuştur. Dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından dikilerek birleştirilmiştir. Dikdörtgen forma sahip dokumanın zemin rengi siyah olup, birbirine paralel olarak yatay eksende üst üste düzenlenmiş beyaz renkli ince şeritlerden meydana gelmiştir.

Dokumanın kenarları siyah renkli yün iplik kullanılarak tığı işi tekniği ile süslenmiştir. Futanın bel bağı uzunluğu 258 cm olup, uç kısımları topka ile tamamlanmıştır (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 15. Futa Önden Görünüm

Fotoğraf 16. Topka

Örnek 6. Futa (Boça, Bohça, Borça), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Kara Drim ve Debre Gölü arasında, Arnavutluk sınırına yakın bir konumda yer alan Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Lacivert, sarı, kırmızı, beyaz, mavi ve yeşil renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 17). Muradiye Asan'ın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, bu bölgede futa, 'boça', 'bohça ya da borça' olarak adlandırılmaktadır. Yaklaşık 15-20 yıllık olan ve kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılan boça, 84 cm uzunluğunda, 62 cm genişliğindedir (Asan, 2019). Bölgede günlük giyimde kullanılan boçalar bel bağı ile elbise üzerine bağlanmaktadır.

Dikdörtgen formu dokumanın, atkısı ve çözgüsünde pamuk iplik kullanılarak düzen adı verilen tezgâhta, ilikli kilim tekniği kullanılarak dokunmuştur. Geometrik motifler hâkimdir. Dokuma iki parça halinde dokunup, birbirleriyle patiska kumaş yardımı ile birleştirilmiştir. Bunun nedeni ise, boçalar el tezgâhında dokunduğu için fazla emek ve zaman gerektirmesi, bölgede malzemenin kısıtlı ve maliyetin yüksek olması nedeni ile dokuma, patiska kumaş ile tamamlanmaktadır.

Dokumanın zemininde dikey eksen boyunca geniş ve ince bordürler hâkimdir. Geniş bordürün merkezi yukarı doğru art arda sıralanmış farklı renklerde 'kolaç' motifleri bilinen göz motifleri bulunmaktadır. Geniş bordürün çevresinde bulunan ince bordürler ise fırka bölgede (çatal) ve çatma (suyolu) olarak isimlendirilen motifleri ile bezenmiştir. Boçanın iki uzun kenarı (yan taraflar), farklı renkte pamuk iplikleri ile yapılan saçaklarla süslenmiştir.

Fotoğraf 17. Boça (Futa) önden görünüm (Asan, 2021)

Örnek 7. Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Lacivert, sarı, kırmızı, pembe, bordo, beyaz, mavi ve yeşil renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 18). Yaklaşık 10-12 yıllık olan boça kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılmaktadır.

Dikdörtgen formulu boça, atkısında pamuk ve sim iplik, çözgüsünde yün iplik kullanılarak düzen adı verilen tezgâhta, ilikli kilim tekniği kullanılarak dokunmuş olup, geometrik motifler hâkimdir. Geleneksel kıyafetin bir parçası olan boça, iki parça halinde dokunup, birbirleriyle patiska kumaş yardımı ile birleştirilmiştir. Dokumanın zemininde dikey eksen boyunca geniş ve ince bordürler hâkimdir. Geniş bordürün merkezi yukarı doğru art arda sıralanmış farklı renklerde ok motifi (Motif no 2), çevresinde bulunan ince şeritler ise şeker ve çatma motifleri (Motif no 5,6) ile bezenmiştir. Boçanın iki uzun kenarı renkli pamuk ipliklerle yapılan ve yörede 'çiçek' adı verilen farklı renkte pamuk iplikler kullanılarak ponponlarla süslenmiştir. Bel bağının uç kısımları pembe ve yeşil renklerde saçaklarla tamamlanmıştır (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 18. Boça önden görünüm

Fotoğraf 19. Bel bağı (Asan, 2021)

Çizim no 5. Şeker

Çizim no 6. Çatma

Örnek 8. Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Sarı, kırmızı, pembe, turuncu, bordo, beyaz, mavi ve yeşil renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 20). Yaklaşık 10-15 yıllık olan boça, kadınlar tarafından günlük hayatta kullanılmaktadır.

Dikdörtgen formulu boça, atkısında pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik kullanılarak düzen adı verilen tezgâhta, ilikli kilim tekniği kullanılarak dokunmuştur. Geometrik motifler hâkimdir. Geleneksel kıyafetin bir parçası olan boça, iki parça halinde dokunup, birbirleriyle patiska kumaş yardımı ile birleştirilmiştir. Dokumanın zemininde dikey eksen boyunca geniş ve ince bordürler hâkimdir. Geniş bordürün merkezinde yukarı doğru art arda sıralanmış farklı renklerde yıldız motifi (Çizim no 7), ikinci geniş bordürün merkezinde ise elma sembolü (Çizim no 8) bulunmaktadır. Çevresinde bulunan ince bordürler ise, kalp sembolü (Çizim no 9) ile bezenmiştir. Boçanın iki uzun kenarı renkli pamuk ve sim iplikler ile yapılan saçaklarla süslenmiştir.

Fotoğraf 20. Boça (Futa) Önden Görünüm (Asan, 2021)

Çizim no 7. Yıldız

Çizim no 8. Elma

Çizim no: 9. Kalp

Alan araştırmasında, örnek 6,7,8 deki bölgenin güneybatısında (Jupa-Kocacık köyü) tespit edilen günlük giyimde kullanılan boça olarak isimlendirilen futalar, bölgenin doğu ve güneydoğusundaki futalar ile işlevselliği ve dokumada kullanılan renkler aynı olup, motif, kompozisyon ve süsleme açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Eni dar olan dokumalardan yapılan boçaları (futa) genişletmek için dikdörtgen biçimde ek parça (patiska kumaş) kullanılmaktadır. Ayrıca dokumaların eni-boyu ve yerleştirilen ek parçaların boçaların bedene yerleştirme şekli kişinin beden ölçülerine ve isteğe göre değişiklik göstermektedir.

Örnek 9. Ak Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen ak boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Bölgede 'ak boça' olarak bilinen, atkısında pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik kullanılmıştır. Düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, pembe, yeşil, sarı, gümüş, mavi ve beyaz renkler hâkimdir (Fotoğraf 21).

Geleneksel kıyafetin bir parçası olan ak boça, iki parça halinde dokunup, birbirleriyle patiska kumaş yardımı ile birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokuma ilikli kilim tekniği ile dokunmuş olup, geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir. Yaklaşık 15 yıllık olan ak boça, genç kızlar tarafından günlük hayatta kullanılmaktadır. Dokumanın iki geniş, iki dar bordürü olup, bordürleri birbirinden ayıran renkli şeritler hâkimdir. Orta sahanın yanında bulunan geniş bordür gül motifi (Çizim no 10) ile ikinci geniş bordür ise çift kolaç (gelin yüzlü kolaç) motifi (Çizim no 11) ile bezenmiştir. İnce bordürler ise; yörede 'dal' motifi olarak bilinen yaba motifi (Çizim no 12) bulunmaktadır.

Boçanın etek ucu boncuklarla işlenmiş geometrik motiflerin hâkim olduğu dikdörtgen şeklinde bordür hâkimdir. Yörede buna 'boça kafesi' ismi verilmektedir. Daha sonra hazırlanan bu kafes boçanın etek ucuna dikilir. Kafesin alt kısmından aşağıya doğru çeşitli renklerde sarkan boncuklar bulunmaktadır. Yörede bu pul boncuklara 'sedef' adı verilmektedir. Bu sedeflerin

(boncuk) uç kısımları da pullarla tamamlanmıştır. Buna yörede ‘kiska’ denilmektedir (Turan, 2019, s.51). Kiska tül üzerine farklı renklerden oluşan boncuklarla çiçek motifleri işlenerek, pamuklu kumaş üzerine dikilir. Ak boğanın bel bağı ucu, pamuk ve sim iplik ile oluşturulan çiçeklerle süslenmiştir (Fotoğraf 22).

Fotoğraf 21. Ak Boça önden görünüm

Fotoğraf 22. Ak Boça detay görünüm (Asan, 2021)

Çizim no 10. Gül

Çizim no 11. Çift kolaç

Çizim no 12. Dal/yaba

Özel Günlerde Kullanılan Futalar

Örnek 10. Kırmızı Futa (İştîp-Pırnalı (Parnalija) Köyü)

Kuzey Makedonya’nın doğu bölgesi sınırında bulunan, İştîp şehrinin Pırnalı (Parnalija) Yörük köyünde tespit edilen futa, 27 yıllıktır. Ferat Gülfıdan’ın çeyiz sandığında bulunan futa, 62 cm uzunluğunda, 46 cm genişliğindedir (Fotoğraf 23).

Yapılan alan araştırmada geleneksel gelin kıyafetinin bir parçası olan futa, yörede işlemeli gömleğin üzerine giyilmektedir. Dikdörtgen formundaki futa, düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, pembe, sarı, yeşil, beyaz ve turuncu renkler hâkimdir. Dokumanın atkısı ve çözgüsünde yün iplik olup, düz bez ayağı tekniğinde dokunmuştur.

Gülizar Mehmet (2019)’in vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda eskiden gelinler, işlemeli gömleğin üzerine bağladıkları futa renkli ipliklerden dokunduğunu ve günümüzde ise, artık bunların yerini kırmızı renkli futaların aldığını belirtmiştir. Ferat Gülfıdan ise geleneksel gelin kıyafeti olan kırmızı futa, günümüzde de hala önemini koruduğunu fakat günümüz gençlerinin artık daha sade (tek renk) dokumalar tercih ettiğini belirtmiştir (Gülfıdan, 2019).

Dokumanın orta sahasında farklı renklerde baklava dilimi motifi art arda gelecek şekilde sıralanmıştır. Alt ve üst kısımda bulunan şerit ise, göz motifi ile bezenmiştir. Dokumanın iki kısa kenarını çevreleyen renkli şeritler yer almaktadır. Bu şeritler tığ ile örülüp, dokuma bittikten sonra dikilerek, dokumaya ayrı bir hava katmıştır. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiştir. Etek ucu renkli ipliklerle yapılan saçaklarla tamamlanmıştır. Futanın bel bağı uzunluğu 241 cm olup, uç kısımları topka ile süslenmiştir (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 23. futa önden görünüm

Fotoğraf 24. Topka

Örnek 11. Futa (Radoviş-Kocali Köyü)

Kocali köyünde Mergüzer Memedova (2018)'nin çeyiz sandığında bulunan futa yaklaşık olarak 40 yıllıktır. Geleneksel gelinliğin bir parçası olan futa, 64 cm uzunluğunda, 54 cm genişliğindedir (Fotoğraf 25). Dikdörtgen formundaki futa işlemeli gömleğin uzunluğundadır. Yörede bu renkteki futayı yalnızca gelin ve genç kızların taktığı gözlenmiştir.

Dokumanın atkısı ve çözgüsünde yün iplik olan dokuma, düz bez ayağı tekniğinde dokunmuştur. Kırmızı renkli yün iplik ile düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından pamuklu iplik kullanılarak zikzak dikişle birleştirilmiştir. Etek ucu kırmızı renkli yün iplikle yapılan saçaklarla tamamlanmıştır. Futanın bel bağı uzunluğu 246 cm olup, uç kısımları topka ile süslenmiştir (Fotoğraf 26).

Geleneksel gelin kıyafetinin bir parçası olan ve artık günümüzde daha çok tercih edilen kırmızı futa, düğün töreninde gelin, işlemeli gömleğin üzerine bağlar. Ayrıca düğüne gelen misafirlerin de kırmızı futa taktığı gözlenmiştir (Fotoğraf 27).

Fotoğraf 25. Kırmızı futa

Fotoğraf 26. Topka

Fotoğraf 27. Düğünden bir görünüm (Kocali Köyü)

Örnek 12. Paftalı Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen paftalı boça (futa), yaklaşık 15-20 yıllıktır. Muradiye Asan'a aittir. 70 cm uzunluğunda, 48 cm genişliğindedir. Geleneksel gelin kıyafetinin bir parçası olan paftalı boça, yörede diminin (şalvar) üzerine giyilmektedir (Fotoğraf 28).

Dokumada sarı, kırmızı, lacivert, pembe, gümüş, beyaz, mavi ve yeşil renkler hâkimdir. Dikdörtgen formlu boça, atkısında pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik olan dokuma düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. İlikli kilim tekniği kullanılarak dokunmuş olup, geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir.

Boçanın orta sahasının zemin rengi kırmızı olup, gümüş ve sarı renklerde dikey eksen boyunca geniş ve ince şeritler hâkimdir. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiş, enine olan şeritler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokumanın İki uzun kenarında üç ince ve bir geniş bordür bulunmaktadır. Orta sahanın yanında bulunan bordürün zemin rengi kırmızı olup, eşit aralıklarla lale motifi (Çizim no 13) ile süslenmiştir. Geniş bordürün zemini dikey eksen boyunca paprat motifi (Çizim no 14) yerleştirilmiştir. Ramazan Asan'ın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, 'papat' Bulgarca 'eğreltiotu' anlamına geldiği ve eğreltiotuna benzediği için bu motife 'papat' motifi denildiği bilgisini vermiştir (Asan, 2019). Geniş bordürün her iki yanında ince bordür bulunmaktadır. İnce bordürlerin zemin rengi sarı renk olup, üzerine eşit aralıklarla gül motifi (Çizim no 15) yerleştirilmiştir.

Boçanın bel bağı uzunluğu 116 cm olup, iki uzun kenarı renkli pamuk iplikleri ile yapılan çiçeklerle (ponpon) süslenmiştir. Bölgede yapılan ponpon süslemeye 'çiçek' denilmektedir (Fotoğraf 29).

Fotoğraf No 28. Paftalı boça

Fotoğraf No 29. Paftalı boça detay görünüm

Çizim no 13. Lale

Çizim no 14. Paprat/Eğreltiotu

Çizim no 15. Gül

Örnek 13. Paftalı Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen boça, Muradiye Asan'a aittir. Bölgede 'damkalı boça' olarak bilinen bu boça, Tansu Asan'ın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, gelin düğünün ertesi sabahı elbisenin üzerine taktığı bilgisini vermiştir (Asan, 2019). Geleneksel gelin kıyafetinin bir parçası olan damkalı boça, 85 cm uzunluğunda, 82 cm genişliğindedir (Fotoğraf 30).

Dikdörtgen formlu paftalı boça, atkısı pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik olan dokuma düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, pembe, sarı, mavi, yeşil, gümüş, siyah, beyaz ve turuncu renkleri hâkimdir. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır.

Dokuma iliksiz kilim tekniği kullanılarak dokunmuş olup, geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir. "Tapestry" denilen atkılarının aynı çözgüden geri dönmesi ile iliklerin yok edilmesi tekniği uygulanarak, dokuma sırasında dikey eksen sınırlarında çift gruplar halinde

birbirinden ayrılan çözümlerin birbirine bağlanması sağlanmıştır (Acar, 1982, s.52). Bu da bitkisel motiflerdeki yuvarlak hatların oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır.

Dokumanın orta sahası sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş bir kompozisyona sahiptir. Zemin rengi beyaz olup, üstünde kırmızı renkte altıgenler düz sıralarla yerleştirilmiştir. Zemine yerleştirilen bu altıgen motif, yörede ‘damka’ motifi olarak bilinmektedir. Damka motifinin araları dörtgen motif ile bezenmiştir. Orta sahayı ve bordürleri birbirinden ayıran, kırmızı, mavi ve gümüş renkte ince şeritler bulunmaktadır. Dokumanın bir geniş, iki dar bordürü bulunmaktadır. Geniş bordürün zemini gümüş renk olup, farklı renklerde çiçek, dal ve yaprak motifleri (Çizim no 16) eşit aralıklarla sıralanmıştır. Dar bordürler ise, zemini turuncu renk olup, çiçek ve yaprak motifleri (Çizim no 17) ile bezenmiştir.

Paftalı boçanın bel bağı 312 cm uzunluğunda olup uç kısımları pamuk ve sim iplik ile oluşturulan çiçeklerle tamamlanmıştır. Dokumanın iki uzun kenarı renkli pamuk iplikleri ile yapılan çiçeklerle, etek ucu ise boça kafesi ve kiska ile süslenmiştir.

Dokumanın etek ucu boncuklarla işlenmiş bitkisel motiflerin hâkim olduğu dikdörtgen şeklinde bordür hâkimdir. Yörede buna ‘boça kafesi’ ismi verilmektedir (Fotoğraf 31). Daha sonra hazırlanan bu kafes boçanın etek ucuna dikilir. Kafesin alt kısmından aşağıya doğru çeşitli renklerde sarkan kiskalarla süslenmiştir (Turan, 2019, s.51). Bel bağının iki ucu ve dokumanın iki uzun kenarı renkli pamuk ve sim iplikleri ile yapılan çiçeklerle süslenmiştir.

Fotoğraf No 30. Damkalı Boça

Fotoğraf No 31. Boça kafesi ve kiska ön- arka görünüm

Çizim no 16. Altıgen

Çizim no 17. Çiçek

Çizim no 18. Çiçek

Örnek 14. Güllü (Güllü) Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen güllü boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Yörede ‘güllü-güllü boça’ olarak adlandırılmaktadır (Fotoğraf 32). Geleneksel bir giyim parçası olan güllü boça, genç, bekâr kızlar tarafından özel günlerde (düğün, bayram, vs.) dimi (şalvar) üzerine bağlanmaktadır (Fotoğraf 33).

Dikdörtgen formulu güllü boça, atkısı pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik olan dokuma düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, siyah, pembe, sarı, mavi, yeşil, gümüş, beyaz ve turuncu renkler hâkimdir. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle,

dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokuma tapestry tekniği kullanılarak dokunmuş olup, bitkisel motifler hâkimdir.

Dokumanın orta sahası sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş bir kompozisyona sahiptir. Zemin rengi beyaz olup, üstünde farklı renklerde gül motifi (Çizim no 19) tapestry tekniği ile düz sıralarla yerleştirilmiştir. Orta sahayı ve bordürleri birbirinden ayıran, sarı, kırmızı, gümüş ve mavi renkte ince şeritler bulunmaktadır. Dokumanın bir geniş, üç dar bordürü bulunmaktadır. Geniş bordürün zemini gümüş renk olup, farklı renklerde çiçek, dal ve yaprak motifleri (Çizim no 20) eşit aralıklarla sıralanmıştır. Geniş bordürün her iki yanında bulunan dar bordürün zemini sarı renk olup, üzerine farklı renklerde, eşit aralıklarla lale motifi (Çizim no 18) yerleştirilmiştir. Bordürü orta sahadan ayıran dar bordür ise, gül motifi (Çizim no 21) ile bezenmiştir. Güllü boçanın bel bağı ve iki uzun kenarı renkli pamuk iplikleri ile yapılan çiçeklerle, etek ucu ise boça kafesi ve kiska ile süslenmiştir.

Fotoğraf 32. Güllü Boça

Fotoğraf 33. Düğün için hazırlanan genç kızlar

Çizim no 19. Gül

Çizim no 20. Çiçek

Çizim no 21. Gül

Örnek 15. Al Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen al boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Bölgede 'al boça' olarak bilinen bu boça, atkısı pamuk ve sim iplik, çözüsünde pamuk iplik olan dokuma düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, sarı, mavi ve beyaz renkler hâkimdir (Fotoğraf 34). Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokuma ilikli kilim tekniği kullanılarak dokunmuş olup, geometrik motifler hâkimdir (Fotoğraf 35).

Geleneksel kıyafetinin bir parçası olan al boça, yeni evli kadınlar tarafından özel günlerde kullanılmaktadır. Dokumanın orta sahası sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş bir kompozisyona sahiptir. Zemin rengi kırmızı olup, ince şeritlerle bölünmüştür. Şeritlerin araları farklı renklerde fırka (çatal) motifi (Çizim no 22) düz sıralarla yerleştirilmiştir. Orta sahayı

geniş bordürden ayıran ve yörede ‘çatma’ motifi (Çizim no 6) olarak adlandırılan su yolu motifi bulunmaktadır. Geniş bordür yörede ‘kolaç’ motifi olarak bilinen nazar/göz motifi (Çizim no 23) ile bezenmiş olup, iki kolaç motifini ortalayacak şekilde aralarına yarım kolaçlar yerleştirilmiştir. Al boçanın bel bağı ucu saçaklarla (Fotoğraf 36) ve dokumanın iki uzun kenarı çiçeklerle süslenmiştir.

Fotoğraf 34. Al boça

Fotoğraf 35. Al boça detay görünüm

Fotoğraf 36. Saçak (püskül)

Çizim no 22. Fırka/çatal

Çizim no 23. Kolaç/nazar/göz

Örnek 16. Ak Boça (Futa), (Merkez Jupa-Kocacık köyü)

Kuzey Makedonya'nın güneybatı kısmında Merkez Jupa Belediyesine bağlı Kocacık Yörük köyünde tespit edilen al boça (futa), Muradiye Asan'a aittir. Bölgede ‘ak boça’ olarak bilinen bu boça, atkısı pamuk ve sim iplik, çözgüsünde pamuk iplik olan dokuma düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Kırmızı, mavi, lacivert, pembe, yeşil, sarı, gümüş, turuncu, mavi ve beyaz renkler hâkimdir (Fotoğraf 37). Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından zikzak dikişle birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokuma ilikli kilim tekniği ile dokunmuş olup, geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir.

Geleneksel kıyafetinin bir parçası olan ak boça, genç kızlar tarafından özel günlerde kullanılmaktadır. Dokuma iki parça halinde dokunup, birbirleriyle patiska kumaş yardımı ile birleştirilmiştir. Patiska kumaşın zemini beyaz renk olup, üzeri farklı renklerde pullarla çiçek ve yaprak motifleri işlenmiştir (Fotoğraf 38). Dokumanın iki geniş, iki dar bordürü olup, bordürleri birbirinden ayıran şeritler hâkimdir. Orta sahanın yanında bulunan geniş bordür gül motifi (Çizim no 10) ile ikinci geniş bordür ise çift kolaç (gelin yüzlü kolaç) motifi (Çizim no 11) ile bezenmiştir. İnce bordürler ise; yörede ‘dal’ motifi (Çizim no 12) olarak bilinen yaba motifi bulunmaktadır.

Ak boçanın bel bağı ucu pamuk ve sim iplik ile oluşturulan çiçeklerle tamamlanmıştır (Fotoğraf 39). Dokumanın iki uzun kenarı renkli pamuk iplikleri ile yapılan çiçeklerle (ponpon), etek ucu ise boça kafesi ve kiska ile süslenmiştir.

Örnek 9 da genç kızlar tarafından günlük hayatta kullanılan ak boça ile motif ve renk açısından benzerlik gösteren bu boça; özel günlerde genç kızlar tarafından kullanılmaktadır. İki örneğinden benzerlik gösterip kullanım alanlarının farklı olması; örnek 9'ki ak boçanın orta sahasının, pullarla işlenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Fotoğraf 37. Ak boça

Fotoğraf 38. Detay görünüm

Fotoğraf 39. Çiçek

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Türk Yörük kadın giyim kuşamında kullanılan futaların motif, renk, süsleme ve kompozisyon özelliklerinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada; bölgede Yörük kadının giysi tamamlayıcısı olarak futaların, dokuma tekniği, kullanılan malzeme, süsleme özelliklerindeki farklılıklarla görsel çeşitlilik oluşmasına rağmen, bölgeler arası renk ve biçimsel benzerlikler olduğu görülmüştür.

Araştırma bölgesi olan Kuzey Makedonya'da yaşayan Yörük kadınlarının geleneksel futaları saklayıp, koruduğu ve bu futaları günümüzde hala geleneklerine bağlı bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Günlük hayatta, özel günlerde bayramlarda, festivallerde ve hatta düğünlerde gelinler tarafından takılan futaların, düğüne gelen misafirler tarafından da giyildiği bunun bir kanıtıdır. Futaların, bölgenin doğu (Kocali, Buçim, Topolnisa) ve güney doğu bölgesinde (Pırnalı (Parnalija, Radanya) futa-fita-önlük; batısında yer alan bölgede (Kocacık) ise boça, bohça, borça şeklinde bölgelere göre farklı isimlerle adlandırıldığı tespit edilmiştir.

Bu bölgelerde eski dokuma örnekleri incelendiğinde, kullanılan atkı ve çözgü ipliklerinin yünden, günümüzde ise, çözgüde genelde pamuk ya da nadiren yün, atkıda ise pamuk, orlon ve sim iplikler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Günümüz futa dokumalarında ağırlıklı olarak pamuk ve sim iplik kullanıldığı (yalnızca sim iplik, bölgenin güneybatısında yer alan Kocacık Yörük köyünde kullanıldığı) ve düzen adı verilen tezgâhlarda dokunduğu tespit edilmiştir. Bölgenin doğu ve güneydoğu bölgesindeki dokumlarda düz bezayağı ve ilikli kilim tekniği; güneybatısındaki dokumalarda ise bu dokuma tekniğinden farklı olarak tapestry tekniği kullanılmıştır.

Kompozisyon özellikleri açısından incelendiğinde dokumalar yatay-dikey eksenli ve sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş türler tespit edilmiştir. Dikey eksenli bir kompozisyon çeşidinde ise motiflerin düz sıra şeklinde sıralandığı görülür. Ayrıca bordürlü ve bordürsüz örnekleri de bulunmaktadır. Genellikle bordürleri, orta sahadan ve birbirlerinden ayıran kısımda yatay ve dikey şeritler bulunmaktadır. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından birleştirilmiş, enine olan motifler boyuna görünüm kazandırılmıştır. Dokumaların teknik ve kompozisyon özelliklerinin yanında önemli bir husus

da motif özellikleridir. Geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Yörük kadının duygu, düşüncesini yaşamındaki olay ve olguları yansıtan motifler yalnızca dokumaları süsleyici unsur olamamakla birlikte; dokumaları gerçekleştiren kişilerin yaşam biçimleri ve coğrafyası hakkında bize mesajlar vermektedir. Yörelere farklı motifler tespit edilmiş olup, yörede kullanılan isimleri ile belirtilmiştir. Bu motifler yan yana, üst üste ve bütün yüzeye yaygın olarak yerleştirilmiştir. Bölgenin Güneybatısında tespit edilen boçalarda (futa) en çok kullanılan bitkisel motifler olarak gül, lale, çiçek, yaprak; geometrik motifler ise fırka (çatal), kolaç, çatma, damka, çift kolaç/gelin yüzlü kolaç, dal, paprat motifleri olarak kaydedebiliriz. Bitkisel motiflerin hâkim olduğu batı bölgesinde incelenen boçalarda, bordürlerde dallar yapraklar, çiçekler, güller ve laleler stilize edilmiştir. Doğu ve güneydoğu bölgesinde ise bitkisel motiflerden ziyade nazar, korunma vb. mesajlar ileten göz motifi kullanılmıştır.

Futaların renk özelliklerinin anlamsal işlev gördüğü ve iletişimsel bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür. Doğanın tüm renklerini barındıran, bölgenin rengârenk çiçeklerinin cümbüşünü, Yörük kadınlarının taktığı geleneksel futalarına (boça) ve süslemelerine de yansıdığı görülmektedir. Coğunlukla kırmızı, sarı, beyaz, yeşil, lacivert, mavi, yeşil, gümüş, turuncu ve siyah renkler hâkimdir. Bölgede futa dikdörtgen formu olup, dokuma, giyim şekli, renk, süsleme, medeni durumu farklılıkları gibi pek çok faktörün etkisiyle çeşitlenmiş ve farklı isimlerle adlandırılmıştır. Buna örnek olarak; Al boça (özel günlerde evli kadın takar), ak boça (günlük hayatta genç kızlar ve kadınlar), paftalı boça (gelin), damkalı boça (gelin düğünden sonraki gün takar), güllü boça (özel günlerde genç bekar kızlar), kırmızı futa (Gelin ve genç kızlar), siyah futa (Yaşlı kadınlar), beyaz futa (genç kadınlar) gibi isimler aldığı tespit edilmiştir.

Geleneksel futalarda, üzerindeki süsleme zenginliği incelendiğinde, dokumanın iki uzun kenarı renkli pamuk iplikleri ile yapılan çiçeklerle (ponpon), etek ucu ise boncuklarla işlenmiş boça kafesi ve aşağı doğru sarkan farklı renklerde kiskalarla veya saçaklarla süslenmiştir. Futanın bel bağı ucu topka ya da çiçeklerle tamamlandığı görülmüştür.

Sonuç olarak, Kuzey Makedonya cumhuriyetinin doğu, güneydoğu ve güneybatısında yaşayan Yörük halkı, yöresel kıyafetin parçası olan futaları (boça) muntazam bir şekilde saklayıp, koruduğu ve geleneklerine uygun olarak kullandıkları, fakat bu bölgelerde malzeme, dokuma tekniği ve süslemede farklılar olduğu incelemeler sonucunda tespit edilmiştir. Çünkü Doğu bölgesi ile batı bölgesi birçok yönden farklıdır. Batı bölgesinde yaşayan Makedonya Yörükleri; ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim bakımından daha çok imkâna sahip olmaları, yaşayış tarzına yansıdığı gibi geleneksel kıyafetlerde kullanılan futalara da yansıdığı anlaşılmaktadır. Fakat bu konu ile ilgili yayın neredeyse hiç yapılmamıştır. Bu araştırmalar, incelemeler ve değerlendirmelerle; bu çalışmada ulaşılabilecek sonuçların başka araştırmacılar için kullanılabilir veriler oluşturması, bu ürünler belgelenerek kayıt altına alınması, günümüz şartlarında sürdürülebilir projelerle yaşatılması ve yeni kuşaklara tanıtılması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Adiller, S. (2013). Alikoç Köyü (Makedonya) özelinde kadının evlilik göçü. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 2.
- Asan, M. (2021). Coğrafya öğretmeni, Sözlü görüşme, Jupa-Kocacık köyü.
- Asan, T. (2021). Üniversite öğrencisi, Sözlü görüşme, Jupa-Kocacık köyü.
- Bekir, F. (2018). Ev hanımı, Sözlü görüşme, Radoviş-Kocaali köyü.

- Elizabeta, K. (2004). Yörüks (Yörükler), Makedonya'da yaşayan türk etnik topluluğu. Üsküp. *Museum Of Macadonia (Katalog)*, 79-83.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Gökbilgin, M. T. (2008). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul.
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, (1999). Görsel.
- Gülfidan, F. (2019). Yüz yüze görüşme, İstip Şehri-Pırnalı (Parnalija) köyü.
- Koçu, R.E. (1969). *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Sümerbank Kültür.
- Mamut, F. (2019). Ev hanımı, Sözlü görüşme, İstip Şehri-Pırnalı (Parnalija) köyü.
- Mehmet, B. (2019). Ev hanımı, Sözlü görüşme, Radoviş Şehri-Topolnisa (Topolnica) köyü.
- Mehmet, G. (2018). Ev hanımı, Sözlü görüşme, Radoviş-Kocaali köyü.
- Memedova, M. (2018). Ev hanımı, Sözlü görüşme, Radoviş Belediyesi-Kocali köyü.
- Mitovska vd.;2010; Doykov- Dimitrov, 2008;22, Ramazan Özey 2016;6. Ramazan Özey, Eylül 2016, Ankara, *Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası*, Pegem Akademi, s. 268-269.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*. Eren.
- Osman Hamdi Bey, & De Launay, M. (1999). *1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniye üzerine Notlar, Sözlük*. E.Üyepazarcı (Çev.), Sabancı Üniversitesi.
- Özdemir, M. & Turan, A. (2019). Makedonya Radoviş'de bir türk yörük köyü Kocali'de geleneksel gelin giyimi. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(3), 921.
- Özgişi, T. (2014). Osmanlı Devleti'nin balkanlarda birlikte yaşama kültürünü geliştirmek için uyguladığı politikalara örnekler. *International Journal of Social Science*, 26(II), 345.
- Saatcı, S. (1996). *Kerkük ile Kıbrıs ve Balkanlarda yaşayan Türk Topluluklarının Edebiyatları Arasında Varolan Benzerlikleri*. İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkan Türk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, İzmir.
- Suliman, M. (2018). Ev hanımı, Sözlü görüşme, İstip Şehri Radanya köyü.
- Sümer, F. (1950). 16. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış. *İ.Ü.İ.F. Mecmuası*, 11(1), 4.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)*. Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Timebalkan (2017). Merkez Jupa Belediyesi, <http://timebalkan.com/merkez-jupa-belediyesi/>, Erişim tarihi: 04.07.2021.
- Turan, Ö. (1996). Makedonya'da türk varlığı ve kültürü. *Bilig*, 3, 21-32.
- Turan, A. & Özdemir, M. (2019), *Makedonya Jupa'da Bir Türk Yörük Köyü Kocacıkta Geleneksel Gelinlik ve Aksesuarları*. II. Uluslararası Yörük Yaşamı, Kültür ve Türk Sanatları Sempozyumu, Alanya/Antalya, E-Kitap.
- Türkay, C. (1979). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiret, Oymak ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Serisi*. Garanti.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Osmanlı Tarihi*. (1. Baskı). Türk Tarih Kurumu.

Wachtel, A.B. (2009). *Dünya Tarihinde Balkanlar*. Doğan Egmont.

Yaşarova, S. (2018). Ev hanımı, Sözlü görüşme, Radoviş Belediyesi Buçim köyü.